

УДК 373.5.091.12
Сухомлинський

Педагогіка
школи

**Олеся
РІДКОУС**
Старший викладач
кафедри педагогіки й
менеджменту освіти
КВНЗ «Херсонська
академія неперервної
освіти»

Директор школи, ліцею, гімназії № 4 2018

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ В ПАВЛИСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито особливості організації роботи з педагогічним колективом директора Павлиської середньої школи В.О. Сухомлинського.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічний досвід, педагогічний колектив, педагогічна рада, навчально-виховний процес.

Постановка проблеми. Звернуто особливу увагу педагогічної громадськості на передовий досвід роботи вчителів, серед яких є чимало педагогів-новаторів, творців шкіл-лабораторій, авторських шкіл, ефективних систем організації навчально-виховного процесу.

Серед таких видатних педагогів-новаторів є і Василь Олександрович Сухомлинський, педагогічні ідеї та погляди якого вшановують педагоги і громадськість світу. До педагогічної спадщини постійно виявляють інтерес науковці, педагоги-практики, діячі культури, світова педагогічна громадськість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Корисні ідеї з проблем управління сучасною школою висвітлено в працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як П. Друкер, В. Зигерт, Л. Ланг, Ф. Тейлор, О. Бароєва, О. Гонча-

ренко, В. Драгун, Л. Карамушка, Г. Кравченко, Т. Сорочан та ін. Значний внесок у вивчення наукового доробку педагога-гуманіста В.О. Сухомлинського зробили Ш. Амонашвілі та українські вчені: М. Антонець, І. Бех, Л. Бондар, М. Вашуленко, І.Зязюн, О.Савченко, Г.Сагач, О. Сухомлинська, Л.В. Ткачук, М.Д. Ярмаченко.

Однак, як показав аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури, **проблему вкористання науково-педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського для організації управління сучасною школою вивчено ще недостатньо.**

Актуальність проблеми. Поєднуючи науку і практичний досвід управління, В.О. Сухомлинський пропонує свій шлях, свою технологію залучення вчителів до творчої педагогічної праці, до осмислення та вдосконалення власного педагогічного досвіду. Сукупність цих міркувань має бути покладено в основу науково-методичної роботи та професійного розвитку вчителів сучасної школи.

Формулювання цілей статті. *Метою нашого дослідження є аналіз основних ідей В.О. Сухомлинського про організацію роботи педагогічного колективу Павлівської середньої школи.*

Виклад основного матеріалу. В.О. Сухомлинський – незвичайний директор школи, бо був творчим «вчителем вчителів», з якими працював разом, досвід яких вивчав, узагальнював і творчо використовував в своїй роботі і в роботі колективу Павлівської школи-раді. Працюючи директором Павлівської середньої школи, що на Кіровоградщині, Василь Олександрович та його колектив упродовж **22 років проводили педагогічний експеримент в рамках сільської школи.** Результати цієї роботи знайшли відображення у багатющій спадщині В.О. Сухомлинського. У своїх творах вчений не обійшов увагою жодного питання, яким жила школа. Він любив писати про людей, свою школу і вчителів. Джерелами педагогічного світогляду і діяльності вчителя-вихователя, директора школи В. Сухомлинського були народна мудрість і педагогіка; класична педагогічна спадщина (Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці, Я.А. Коменський, К.Д. Ушинський, Я. Корчак, А.С. Макаренко та ін.); вивчення та аналіз свого й передового педагогічного досвіду вітчизняних сучасників-педагогів, постійне вдосконалення себе як людини, вчителя, вихователя, директора, вченого, письменника; напружена працездатність, висока самосвідомість і вимогливість до себе як Людини і Педагога, високі моральні принципи взаємовідносин між людьми, основа педагогічної діяльності – принципи гуманізму, охоплення різних сторін життя своєї школи-родини, краї-

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ

Особливості	Цитати В.О. Сухомлинського
1. Центр педагогічної діяльності – людина	Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним, найдорожчим, що є в житті – з людиною. Від нашого вміння, майстерності, милості, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, воля, громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя [Т.2, с. 420].
2. Кінцевий результат педагогічної праці формується роками	Кінцевий результат педагогічної праці можна побачити не сьогодні, не завтра, а через дуже тривалий час. Те, що ви зробили, сказали, зуміли прищепити дитині, інколи виявляється через п'ять-десять років [Т.2, с. 420].
3. Багато-гранність впливів на дитину	На дитину впливає багато людей і явищ життя, на неї впливають мати, батько, шкільні товариші... «вуличне середовище», прочитані книжки, переглянуті кінофільми... Вплив на дитину може бути позитивним і негативним... Місія школи – боротися за людину, переборювати негативні впливи, давати простір позитивним... людська природа може розкритися повною мірою лише тоді, коли у дитини є розумний, умилый, мудрий вихователь [Т.2, с. 424].
4. Об'єкт праці – найкращі грані духовного життя особистості	...розум, почуття, воля, переконаність, самовідданість... Впливати на ці сфери можна тільки так само... Найважливіший інструмент нашого впливу на духовний світ школяра – слово вчителя, краса навколишнього світу й мистецтва, створення обставин, в яких найяскравіше виражаються почуття – весь емоційний діапазон людських відносин... [Т.2, с. 421].
5. Учительська професія – це людинознавство	...постійне проникнення в складний духовний світ людини, яка ніколи не припиняється. Прекрасна риса – повсякчас відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення – один з тих коренів, які живлять покликання до педагогічної праці [Т. 4, с. 421].

ни, світу. Розглянемо **особливості професії вчителя, на які звертав увагу В.О.Сухомлинський.**

Василь Олександрович створив школу-лабораторію педагогічної творчості, з передовим педагогічним досвідом якої приїздили знайомитися педагоги усього світу. *Одне з головних завдань в роботі директора школи Василь Сухомлинський вбачав **необхідність дати кожній дитині прекрасних вчителів-вихователів, створити***

6. Дитина повсякчас змінюється	Однією з найважливіших особливостей творчості педагога є те, що об'єкт його праці – дитина – повсякчас змінюється. Завжди новий, сьогодні не той, що на нас вчора. Наша праця – формування людини, і це покладає на нас особливу відповідальність, яку ні з чим не зівставиш» [Т.2, с. 421].
7. Бачити індивідуальний світ людини	...немає жодної педагогічної закономірності, немає жодної істини, яка б була абсолютно однаково застосована до всіх дітей. Тому що практична педагогіка – це знання й уміння, не тільки доведені до ступеня майстерності, але й підняті до рівня мистецтва. Тому що виховувати людину – це передусім знати її душу, бачити й відчувати її індивідуальний світ... Безмежна віра в людину, в добре начало в ній – ось що повинно жити у вашій душі [Т.2, с. 422-423].
8. Віра в успіх виховання дитини	Наріжний камінь педагогічного покликання – це глибока віра в можливість успішного виховання кожної дитини. Я не вірю в те, що є невірні діти, підлітки, юнаки, дівчата... від нас залежить зробити так, щоб ніщо не пригнітило, не знівечило, не вбило в маленькій людині гарного, доброго, людського [Т. 2, с. 423].
9. Гармонія серця і розуму	Навряд чи є інші професії, крім професії педагога й лікаря, які б вимагали стільки сердечності... кожному вихованцю треба дати частинку свого серця, для радощів і прикрас кожної треба знайти місце в своєму серці. Чуйність, сердечна турбота про людину – це плоть і кров педагогічного покликання... Мистецтво й майстерність педагога саме полягає в умінні поєднувати сердечність з мудрістю [Т.2, с. 423-424].
10. Мудра влада педагога над дитиною	Мудрість влади людини над людиною, а тим більше дорослої людини над дитиною – це велика творчість, глибоке сердечне проникнення в світ дитячих думок і почуттів, це вміння розуміти мову дитинства, зберегти в собі краплю дитинства і водночас не стати на одну дошку з дитиною за рівнем розвитку... Не придушити й зламати, а підняти й підтримати, не знеособити внутрішні духовні сили дитини, а утвердити почуття власної гідності – тільки так треба здійснювати свою владу над дитиною, і тільки за цієї умови ваша влада може бути мудрою [Т.2, с. 643].

звичайних вчителів, **вироснував їх педагогічну майстерність, виховував їх щодня**. Зі свого педагогічного досвіду і досвіду роботи кращих вчителів школи Василь Сухомлинський **виділив низку ознак поняття «хороший учитель»**:

1. Це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить в те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вмє дружити з дітьми, бере близько до серця дитячі радості й прикраси, знає душу дитини, ніколи не забуває, що й сам він був дитиною.

2. Людина, що добре знає науку свого предмета викладання, здатна до самостійного дослідження, має широкий кругозір, всебічно науково освічена.

3. Людина, яка знає психологію, педагогіку, дефектологію, відчуває, що «без знання науки про виховання працювати з дітьми неможливо».

4. Людина, яка досконало володіє вмінням у певній трудовій діяльності, має певну трудову пристрась [1, с. 49-51].

Директор школи **відвідував у кожного вчителя по 40 уроків протягом навчального року**, вів щоденники спостереження й аналізу уроків кожного вчителя (у музеї Павлівської школи зберігаються томи цих аналізів – цінні методичні посібники). Прикладом такої копіткої і мудрої роботи директора школи є робота з молодим учителем фізики – випускником Київського університету, який був не дуже досвічений в методиці викладання і виховання учнів. Василь Олександрович відвідував цикл уроків цього вчителя, детально аналізував їх як окремо, так і системно. **Складав для вчителя завдання, давав тіль-**

дружній педагогічний колектив – запоруку успіху навчально-виховної роботи. Творчій роботі з учителями автор присвятив чимало робіт, статей, виступів.

Іноді запитують: «Де В.О. Сухомлинський знайшов таких учителів, як в Павлівській школі?» Василь Олександрович знаходив їх в

ки для нього свої відкриті уроки, готував разом з ним його уроки. І робив це протягом 8 років. Така ж копітка робота проводилась і з іншими вчителями школи.

Ніколи директор не виносив на педагогічну раду або інше колективне обговорення недоліків методичної роботи вчителя на перших порах його діяльності. Він зазначав: «Не страшна дидактична, методична недосвіченість учителя: прогалини в знаннях також на перших порах не страшні, якщо людина працююча, охоплена жаждою знань. Із 25 наших учителів з вищою освітою 12 чоловік закінчили педагогічний інститут або університет заочно, вже будучи вчителями нашої школи. З 10 вчителів, які не мають вищої освіти, 6 навчаються заочно в педагогічних вузах. Якщо в людини немає віри в дитину, якщо вона скиглить, розчарується при найменшій невдачі, якщо вона переконана, що з дитини нічого не вийде, їй нічого робити в школі: вона й дітей калічитиме, і сама все життя мучитиметься» [1, с. 53].

Директор не одну годину провів індивідуальні бесіди з окремими учителями, обговорюючи педагогічні проблеми, обмінюючись досвідом роботи. Василь Сухомлинський вважав, що «джерелом інтелектуального багатства колективу є насамперед індивідуальне читання вчителя. Справжній педагог – книголюб: така золота правда нашого колективу, що стало традицією. Атмосфера любові до книжки, повага до книжки, благоговіння перед книжкою – в цьому полягає суть школи і педагогічної праці.

У нашій бібліотеці 18 тисяч книжок, у власних бібліотеках учителів їх понад 49 тисяч. Наша шкільна бібліотека – одне з джерел самоосвіти всього колективу.

11. Спількування з дітьми в усіх сферах духовного життя	... стало принципом виховної роботи в нашій школі. Я не був би педагогом, і стежки до дитячого серця були б для мене наглухо закриті, якби я був би тільки викладачем, – так думає і відчуває кожний з наших учителів [Т.4, с. 62].
12. Справжній педагог – книголюб	Джерелом інтелектуального багатства колективу є насамперед індивідуальне читання вчителя. Справжній педагог – книголюб: таке золоте правило життя нашого колективу, що стало традицією. Атмосфера любові до книжки, поваги до книжки, благоговіння перед книжкою – в цьому полягає суть школи і педагогічної праці [Т. 4, с. 53].
13. Постійне самовдосконалення	Інтелектуальне зростання, постійне збагачення. Оновлення, поповнення, поглиблення, удосконалення знань – це питання життя вчителів... Чим більше знає вчитель, тим легше його учням засвоювати елементарні знання, тим більшим авторитетом і довірою користується він серед учнів і батьків, тим більше до нього, як до джерела знань тягнуться діти [Т.4, с. 51, 55].
14. Педагогічна творчість в колі однодумців	Наш педагогічний колектив – творча співдружність однодумців, в якій кожний робить свій індивідуальний внесок у колективну творчість, кожний, збагачуючись духовно завдяки творчості колективу, водночас духовно збагачує своїх товаришів [Т.4, с. 61].
15. Кінцевий результат роботи вчителя – виховання справжньої Людини, Громадянина, Сім'янина	Мистецтво виховання всебічно розвинутої особистості – це насамперед уміння бачити в сьогоденній нашій праці той засів, який дасть паростки й перетвориться в могутню поросль через роки й роки. Бути справжнім вихователем – це означає бачити в дитячому колективі покоління, творчі сили якого розкриються на суспільній ниві через значний проміжок часу. За поточними, повсякденними справами педагога школи ніколи не повинен випускати з думки перспективи, він повинен бачити, яким стануть його вихованці через десять, двадцять, тридцять років... у виховній роботі з дітьми закладаються ідейні, моральні, етичні, естетичні основи і сім'ї, і майбутнього [Т.1, с. 202-203].

В ній відібрано все найцінніше, що є в російській, українській, білоруській, болгарській, польській, чеській, німецькій літературі, багато творів східних письменників, а також книжок для дошкільного і молодшого шкільного віку, зокрема всі твори, що ввійшли в золотий фонд світової літератури, той мінімум, який повинен бути прочитаний у роки дитинства, отрочества, ранньої юності» [1, с. 53-54].

Чималий вклад в ці бібліотеки вніс сам директор, бо постійно привозив з відряджень книжки для школи, просив їх надсилати знайомих, рідних. Так, в листі до сина Сергія – студента Київського політехнічного інституту батько попросив: «Прошу тебе, подивись, чи нема в книгарнях чогось нового з психології праці, творчості. Якщо є – купи й перешли» [3, с. 600].

Кожний з учителів Павлівської школи передплачував по кілька журналів, газет, обмінювався ними з колегами, учнями, батьками учнів. Педагог наголошував, що особливо велике значення для всебічного розвитку вчителів і постійного поглиблення їх знань має ознайомлення з проблемами науки, техніки, мистецтва, духовного життя суспільства. Приблизно двічі на місяць учителі читають для своїх колег лекції з наукових проблем. До кожної лекції добирають і виставляють на стенді в учительській або в шкільній бібліотеці літературу. Кінцеву мету кожної лекції ми вважаємо досягнутою, якщо після ознайомлення з тією чи іншою проблемою починається поглиблене читання відповідної наукової літератури, журналів всім колективом школи.

Поступово директор Павлівської середньої школи *створював педагогічний колектив однодумців*, які творчо працювали, обмінювалися своїм досвідом, обговорювали різні науково-практичні проблеми навчання й виховання учнів, колективу школи. Так, «двічі на місяць по понеділках у нас *проводяться засідання науково-педагогічної ради або психологічного семінару, присвячені саме дитині. Немає нічого потрібнішого, кориснішого і цікавішого, ніж розмова про дитину.*

Першу частину педагогічного понеділка становить розповідь кого-небудь із вихователів (класного керівника, керівника гуртка, піонервожатого, організатора сімейного вогнища культури, знань, працьовитості, творчої праці) про духовне життя свого колективу, про

взаємний обмін цінностями і багатствами, про колективне прагнення, радощі, прикроці, переживання. *Потім вихователь спиняється на одному чи двох вихованцях, характеризує їх особистість, вчинки, поведінку... на яскравих фактах. Про дитину висловлюють думку інші вчителі... Колектив визначає, що повинен зробити... вихователь цієї дитини, ...хто з учителів може і повинен стати ще одним її вихователем. Смісл – збагатити духовне життя дитини, ... розкрити в ній усе добре, побачити ту золоту жилку, яка з часом – при належному шліфуванні, обробці – визначить достоїнство і багатство її особистості...*

Другою частиною педагогічного понеділка буває звичайно теоретична доповідь, присвячена одній з проблем, пов'язаних з навчанням і всебічним розвитком особистості. Доповіді готують директор, завуч, найбільш досвідчені вчителі. Кожна доповідь будується на яскравих фактах педагогічної роботи колективу і спрямована на поліпшення роботи. Після доповіді звичайно розгоряється дискусія... І в доповіді, і в суперечках у центрі уваги стоїть жива дитина, її духовний світ» [1, с. 61].

У Павлівській школі значну роль в об'єднанні колективу творчих однодумців відіграє робота педагогічної ради школи. В.О. Сухомлинський зазначав: «Державне керівництво школою з боку директора ми прагнемо поєднувати з колегіальністю обговорення і розв'язання важливих питань навчально-виховної роботи... спільність педагогічних поглядів і переконань дає змогу нашим учителям розв'язувати колективно – на засіданні педагогічної ради – практичні питання життя і роботи школи (педагогічна рада збирається сім разів на рік). Колективні рішення і рекомендації з конкретних питань обов'язкові для всіх працівників школи» [1, с.65-69].

Розглянуто склад, напрями роботи, роль педагогічної ради школи. «Педагогічна рада обговорює доповіді директора і завуча, присвячені огляду відвіданих

уроків за певний період. У цих доповідях аналізуються вузлові питання навчально-виховного процесу: активність розумової праці учнів, розвиток і поглиблення знань у процесі навчання, застосування знань на практиці, запобігання неуспішності, формування моральних переконань тощо. Однією з форм участі учителів у колективному керівництві школою є короткі повідомлення-повіді про досвід роботи. Учителі подають пропозиції, які нерідко мають дуже великий вплив на практичну роботу всього колективу...

Педагогічна рада обговорює також естетичну обстановку в школі, її створення і збереження, про мовну культуру, про додержання норм і правил шкільної гігієни.

Рішення педагогічної ради є продуктом колективної думки, і кожний учитель виконує їх як волю колективу» [1, с. 68-69].

Цікавим є розділ про творчий розподіл роботи між директором і завучем школи, колективні дослідження певних проблем навчально-виховного процесу, про допомогу вчителям в удосконаленні педагогічної майстерності та багато інших питань життя школи.

Основні поради майбутнім директорам шкіл В. Сухомлинський написав у книжці «Розмова з молодим директором школи». Поради, надані у вигляді восьми бесід:

1. Основні проблеми творчої праці педагога.
2. Взаємозалежність педагогічних явищ.
3. Духовне життя шкільного колективу.
4. Важкі діти.
5. Про деякі питання морально-виховання.
6. Про керівництво розумовою працею школярів.

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

В.О. Сухомлинський вважав, що творчість педагогічного колективу невіддільна від наукового дослідження власної праці і глибокого вивчення дитини. Тому вчителі школи брали активну участь і в науковій роботі, виступали з доповідями з проблем навчання й виховання дітей, друкували відповідні статті. У школі видавався науковий збірник «Педагогічна думка», де друкувались роботи всіх членів колективу школи.

Отже, робота з вдосконалення педагогічної майстерності кожного працівника Павлівської школи велась повсякчас, роками, індивідуально і колективно на чолі з директором. Про це свідчать його численні роботи, статті: «Серце відаю дітям» «Сто порад учителям», статті в п'ятому томі видань: «Суспільство і вчитель», «Учитель і діти», «На нашій совісті – людина», «Народний учитель», «Педагогіка серця», «Слово вчителя в моральному вихованні», «Не бійтесь бути ласкавими», «Лист про педагогічну етику» та ін. Бо головне завдання кожного вчителя-вихователя – робота на майбутнє: всебічний розвиток кожної дитини, виховання справжньої Людини, Громадянина, Трудівника, Сім'янина.

У житті школи виникало чимало практичних проблем щодо організації навчально-виховного процесу. І кожній проблемі намагалися приділити увагу директор і весь колектив вчителів, шукаючи роками шляхи її розв'язання, втілення результатів дослідження в життя кожної дитини і колективу. Так, В. Сухомлинський наводить назви двадцять одного питання, яким присвячувалися спеціальні дослідження, бесіди, роздуми, доповіді директора, вчителів на різних засіданнях, зустрічах тощо».

«Роздуми над цим питанням – найважливіша основа практичного планування того, що треба зробити завтра, через місяць, через рік, до чого повинен прагнути колектив, кожне з перелічених питань час від часу стає предметом обговорення в педагогічному колективі. Ми добиваємося того, щоб усі працівники школи – від директора до сторожа – здійснювали педагогічні ідеї, щоб цими ідеями жив колектив».

Результатами педагогічних досліджень колектив Павлівської середньої школи обмінювався з вчителями, керівниками інших шкіл країни. В. Сухомлинський писав: «Приїзд директорів і завучів у Павлівську школу став однією з традицій навчально-виховного процесу. Двічі на місяць два-три дні відводяться на бесіди, відвідування уроків, перегляд учнівських робіт, зустрічі з учителями. Так виникла школа педагогічної культури. На наш погляд, це дуже цінна форма поширення досвіду керівництва школою. Заняття часто виливаються у цікаві зустрічі. Головне в школі педагогічної культури – це живе, безпосереднє спостереження явищ навчально-виховної роботи, роздуми про ці явища, про взаємозв'язок і залежність між ними. Справжнє керівництво школою починається, за загальним переконанням учасників цих зустрічей, там, де нескінченний потік явищ постає перед директором як взаємозв'язок проблем» [2, с. 396].

7. Поради про відвідування та аналіз уроків.

8. Підсумування наслідків навчального року. Цю книжку вперше було випущено у світ у 1973 році. В основу її покладено статті-бесіди з молодим директором школи, опубліковані в журналі «Народное образование» (1965, № 9; 1966, № 2, 3, 7, 8). У своїй роботі В. Сухомлинський посиляється на роботи К.Д. Ушинського, Я. Корчака, А.С. Макаренка, Арістотеля, Д.М. Леонтєєва, Л.В. Занкова, Г.С. Костюка, твори Ф.М. Достоевського, І.А. Ільфа і Є.П. Петрова, Антуана де Сент-Екзюпері та ін.

Так, у сьомій бесіді «Поради про відвідування та аналіз уроків» розглянуто питання:

- у кого, по скільки уроків відвідувати й аналізувати; для чого відвідувати й аналізувати уроки;
- як учитель розуміє мету уроку і як ця мета досягається;
- для чого і як перевіряти знання;
- чи навчаються діти вчитися? – розумова праця учнів у процесі вивчення нового матеріалу;
- як розвиваються і поглиблюються знання;
- міцні знання всіх учнів – головний критерій оцінки уроку;
- як даються домашні завдання;
- узагальнення в процесі аналізу уроків. І такий детальний план основних питань у кожній з повчальних бесід Василя Олександровича.

Усе життя В.О. Сухомлинський працював над головною проблемою – як виховати справжню Людину, Громадянина, Трудівника, Сім'янина на гуманістичній системі організації навчально-виховного процесу в школі. І тут, на його думку, одне із провідних завдань – творча, енергійна, розумна, майстерна робота директора школи. Тому в передмові від автора книжки «Розмова з молодим директором школи» Василь Олександрович писав, що поради і рекомендації з окремих

проблем навчального процесу і керівництва ним ґрунтуються на багаторічному власному досвіді, на даних сучасної науки та узагальнення досвіду кращих керівників шкіл країни. **Таке узагальнення – справа дуже відповідальна та потребує вдумливого наукового аналізу і може стати керівництвом лише за умови, коли творчість педагогів будується на міцній науковій основі.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сухомлинський, В.О. Павльшська середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – Т.4. – Київ: Радянська школа, 1977. – С. 7-390.
2. Сухомлинський, В.О. Розмова з молодим директором школи/ В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – Т.4. – Київ: Радянська школа, 1977, – С. 393-626.
3. Сухомлинський, В.О. Листи до сина. / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: у 5 т. – Т. 3. – Київ: Радянська школа, 1977. – С. 585-657).
4. Сухомлинский, В.А. Педагогический коллектив средней школы / В.А. Сухомлинский. – Москва: Учпедгиз, 1958. – 207 с.

Олеся Ридкоус

В.А. Сухомлинский про организацию работы с педагогическим коллективом в Павльшской школе

В статье раскрываются особенности организации работы с педагогическим коллективом директора Павльшской средней школы В.А.Сухомлинского.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, педагогический опыт, педагогический коллектив, педагогический совет, учебно-воспитательный процесс.

Olesya Ridkous

V.O. Sukhomlinsky about work organization with pedagogic collective in Pavlysh school

In the article reveals the peculiarities of organization of work with pedagogical collective by the director of Pavlysh secondary school V.A.Sukhomlinsky.

Keywords: pedagogical skill, pedagogical experience, pedagogical team, pedagogical council, educational process.